

RAJK LÁSZLÓ

A megismételhető csoda

■ VAYER TAMÁS EMLÉKÉRE ■

Miért kezd el egy filmekben kiemelkedően sikeres látványtervező színhadi díszlettel foglalkozni?

Nem, nem azért, mert a kettő ugyanaz. Éppen ellenkezőleg. Azért, mert alapvetően különböznek.

A különbségek valóságosak és sokfélék. Legtöbbjük mégsem igazi, mert maga a két műfaj is átjárható. Láttunk már színházszerűen forgatott filmeket és a film sajtószerepét felhasználó színhadi rendezéseket. Ez hol a látványtervező kezdeményezésén alapul, hol pedig a rendező elképzeléséhez igazodik.

A látvány absztrakciójának szintje, szimbolikusságának dominanciája azonban már valami olyasmi, amit joggal tekinthetünk tipikus különbségnek a film-, illetve színhadi díszletek összevetésénél. Az absztrakció egyrésztől merőben technikai: a tervező a vászonra festett márványt igazának akarja-e elfogadtatni, vagy megelégszik a közönség és közte estéről estére létrejövő, „közmegegyezésen” alapuló színházi márványkonceptióval, sőt összekacsint, „kibeszél” a közönséghez, s együtt teremti meg a márványt. E merőben technikai probléma körén kívül kezdődik az a fajta kreatív absztrakció, amely már igazából próbára teszi a színhadra tévedő díszlettervezőt. Az, hogy hogyan jelenít meg szigetet, vihart vagy barlangot a színhadon. A kreatív absztrakció azonban az invenziós tervező számára nem jelent megoldhatatlan feladatot. Ugyan a film és a színhad esetében az ilyen szimbolizmus más és más, mégis nyugodtan megállapíthatjuk, hogy itt válik ketté a két műfajban tevékenykedő tervező munkája.

A látványtervezőtől a fent említett kreativitáson kívül sok mindent elvárnak: a kényes egyensúly megteremtését az önmegvalósítás és a hasznos teammunka között, a gazdaságosságot, az empátiát, a frissességet, az improvizációt. De mindenekelett, hogy valami csodát teremtsen.

A csoda megteremtésében rejlik az igazi különbség a film és a színhad között. A filmbéli csoda egyszeri és megismételhetetlen. Sok-sok ember megfeszített, összehangolt, hosszú-hosszú előké-

Koncz Zsuzsa felvétele

szítéssel megvalósított, egyetlen pillanatra összpontosuló alkotása. A csoda beteljesülésének pillanata az, amikor a kamera gombját megnyomják. Nem is szándék, hogy ez a pillanat még egyszer ugyanúgy létrejöjjön. (A forgatásokon az igazi, „speciális effekteket” csak egyszer szokták felvenni.) A filmbéli miráculum sokkal inkább hasonlít az igazi csodára, hiszen – mint mondtuk – megismételhetetlen.

A színhadon merőben más a feladat. A lehetetlent úgy kell megvalósítani, hogy estéről estére ismétlődő legyen, minden egyes alkalommal elérje hatását, és nem lehet hibázni. A színhadi tervező közeli rokonságban áll a legősibb szemfényvesztő műfajjal, a circusszal. Az akrobata teljes kivilágításban, a közönség által körülállva megugorja a szaltó mortált. Nem kiáltja, hogy „vigyázat, csalog”, vagy hogy

„csak a kezemet tessék figyelni”. Nem csal, hanem tervez. Kiszámítja a röppályát a kupolában; a lengési időt; vakon rábizza magát kollégájára, aki elkapja; megmondja a zenekar karmesterének, hogy mikor és mennyi ideig kell a dobpergés. Aztán ugrik... estéről estére.

A színhadi csodát megteremtő tervező nem csal, hanem tervez. Megtervezi, hogy adott színhadon ahhoz, hogy az harminc másodpercen belül feketéről fehérre változzon, mennyi és milyen fekete valami kell, hány darabban és milyen szabásminta alapján; hány ember kell ahhoz, hogy láthatatlanná válva a feladatot végrehajtsa, hogyan maradhat mindeközben a színész a helyén. Nem számíthat a közönség és a kritika jóindulatára, de vakon megbízik a színhadmesterben, a díszítőknél, a karmesterben. És aztán jön a premier, majd estéről estére megismétlődik a csoda.

Az ismétlődő csoda megteremtése már igazi kihívás, ezért már igazán érdemes a színházi manézsbba lépni. A végén könnyedén, mosolyogva, szó nélkül, enyhén meghajolni.

Na jó, az még belefér, hogy nem lehet tudni: az a furcsa csillanás csak a szemüvegre eső csalogka fény, vagy a szem szarkasztikus villanása.